

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ryska kyrkklockor

Arne, Ture J.

Fornvännen 1936(31), s. 53-55

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1936_053

Ingår i: samla.raa.se

tion.⁶ Tydligast är likheten i Torshälla kyrka (jämför fig. 8), men såväl i Vadsbro som Ösmo, de övriga två sörmlandskyrkor han dekorerat, återfinnas slingorna med de eklövsliknande halvt bruna, halvt gröna bladen, de flikiga vinlöven, slingornas uppläggning samt de dominerande färgerna brunrött och grönt.

Så vitt man kan döma av Schmidts teckningar, skulle man således vilja gissa på målaren Peter som konstnären i Lid, men svårigheten att bedöma målningarna genom det obetydliga andrahandsmaterial, som föreligger, gör det säkrast att ej stämpla Peters namn på målningarna men väl den riktning inom kyrkomåleriet, som representerades av Peter och hans efterföljare Albert. Deras tillkomsttid blir följaktligen slutet av 1400-talet varvid Peters verksamhetstid, 1460-talet bildar terminus post quem.

Historien om målningarna i Lid är ett beklagligt exempel på kyrkovandalism. Ett verk, som möjligen haft medeltidens främste kyrkodekorator i Sverige till upphovsman har ett par gånger varit framtaget i tydligen delvis rätt gott skick, men förstörts utan att ringaste intresse ägnats däråt av de styrande i socknen. Desto viktigare blir det då, att dessa fädrens missgärningar i görligaste mån gottgöras vid nästa kyrkoreparation i form av en omsorgsfull undersökning av valv och murar. Kanske skall man då ännu kunna rädda åtminstone någon av bilderna. Tyvärr veta vi dock, att det mesta gått till spillo.

Ivar Schnell

⁶ Jfr. Cornell och Wallin: Uppsvenska målarskolor på 1400-talet, målaren Peter, sid. 46 ff. Stockholm 1933.

RYSKA KYRKKLOCKOR

I »Det stora Svitjod» (1917) har jag redogjort för förekomsten i Sverige av ryska kyrkklockor. Dessa utgöra till större delen krigsbyten, hemförda under det krig, som slutade med Stolbovafreden 1617. På flera av dessa klockor finnes klockgjutarens namn angivet. En klocka i Dörarp i Småland anger som sin upphovsman gjutmästaren Prokofej Grigoriev. Klockorna i Sigtuna Mariakyrka, i Brännkyrka och i Taxinge-Näsby ha alla gjutits av Login Semenov. Slutligen bär den lilla ryska klockan i Solna den pskovska mästaren Georg Uljanovs namn. Det var ingen svårighet att fastställa, att samtliga dessa tre mästare haft sin verksamhet i staden Pskov.

I en uppsats om pskovska gjutmästare på 1500—1700-talen har V. A. Bogusevitj nyligen givit en del nya upplysningar om deras verksamhet.¹

¹ V. A. Bogusevitj, Pskovskie litejščiki XVI—XVIIIvv (Problemy istorii dokapitalističeskich obščestv, 1934, nr 9—10, sid. 157).

Intill sommaren 1933 voro i Pskov kända 40 klockor från 1500—1700-talen. Av dessa överlämnades de 25 bästa exemplaren till museet i Pskov, de övriga nedsmältes efter föregående fotografering och uppmätning. Tjugo av museets klockor hänga emellertid fortfarande kvar i sina klockstaplar och torn, blott fem finnas i själva museet (Pogankiny palaty).

Ett femtiotal klockinskrifter äro kända från Pskov och ytterligare 21 från klockor i Pskovs omgivningar.

Femtonhundratalets gjutarekrå i Pskov hade sin verksamhet invid Pochvalska-kyrkan på Romanicha-gatan helt nära Pogankiny palaty, det nuvarande museet. Varken kyrkan eller gatan finnes kvar, men ruinerna efter den förra upptäcktes 1933 vid nedläggning av vattenledningsrör i den nuvarande Nekrasovska-gatan, där för övrigt ett gravfält, som gick tillbaka till vikingatiden, jämväl påträffades.

De äldsta gjutarna voro präster, som i början av 1500-talet troligen fått sin lärdom av italienska mästare — att döma av de italienska växtmotiven å klockorna.

De pochvalska gjutarna arbetade nästan uteslutande på beställning och voro mycket kända i nordvästra Ryssland. Många klockor vägde över 100 pud. En klocka på 400 pud omnämnes 1551. Införseln av billig svensk koppar (och tenn?) möjliggjorde denna utveckling av gjuterikonsten.

Den äldsta bevarade av dessa pskovska klockor hänger i Varlaamjevskaja-kyrkans klocktorn och härrör från 1520-talet.

Den från Dörrarpsklockan bekante Prokofej Grigoriev arbetade på 1530-talet i kompani med Timofej Ondrejev men från 1540 självständigt. Han bodde då i »Zapskovie» vid Varlaam-kyrkan. Klockor av hans tillverkning hänga i de pskovska kyrkorna Novo-Uspenskajas och Konstantino-Jeleninskajas klockstaplar.

Små klockor av 7 till 30 puds vikt tillverkades av dessa gjutmästare och saluhöllos utan föregående beställning.

Login Semenov arbetade däremot på tsarens beställning. Av honom finnas i Pskov fyra klockor. En dylik av 200 puds vikt beställdes 1578 för Uspensko-Paromenskaja-kyrkan. Inskriften anger, att den skänktes av tsaren som minne av hans kampanj i Livland.

Den ryske författaren hänvisar även till en i detta sammanhang intresserande uppsats av A. I. Semenov: Novgorodskie i pskovskie litejščiki XVI—XVII vekov (Sbornik novgorodskago ob-va ljubitelej drevnosti, IX, Novgorod 1928).

Här kan tilläggas, att troligen ännu flera ryska kyrkklockor kommit till Sverige än de som omnämnas i »Det stora Svitjod». Rhezelius anger i en handskrift i K. B. om Ölands Runstenar, 1634 (sign. F c 5), att i Norra Möckleby fanns en klocka med gjutna ryska bokstäver, utan tvivel tagen i Ryssland. I Fjelkinge skall sedan 1731 ha funnits en rysk kyrkklocka, hemförd av överste Skytte på Råbelöv och sedermera upprepade gånger omgjuten (J. L. Ljung, Fjelkinge i forna dagar, Hälsingborg 1904).

Enligt Sjöborg i Nordens fornälskare I, sid. 36, har i Bottnaryd, Mo härad, Småland, funnits en rysk kyrkklocka. Slutligen skall i Danderyd ha

funnits en 1567 gjuten klocka, å vilken nämnes Joan Vasiljevityj och hans söner Ivan och Feodor samt den helige metropoliten Philip och Pimen, Novgorods och Plescovs förebedjare hos Gud. (Delvis meddelat av dr M. Amark och amanuensen A. Billow.)

Enligt den hos Jakob de la Gardie anställda ryske tolken Benjamins räkenskaper inköptes i Novgorod för 300 rubel en S:t Jörans klocka, och till abboten i Wesitzkij-klostret utbetalades för den stora sönderslagna klockan 127 1/2 rubel. Den förra vägde 360 skålpund, den senare 255 skålpund. Från munkarna köptes ytterligare ett par klockor, som vägde resp. 150 och 90 skålpund (Beniamin Tolmasches Register i Nougårdt oph:t och igen uth Lefverett Anno 1617, en kassakladd, som befinner sig i Riksarkivet bland Jakob de la Gardies strödda ekonomiska handlingar).

Här torde även lämpligen böra rättas en uppgift om den ryska inskriptionen på Frösundaklockan i Uppland, tryckt i »Sveriges Kyrkor», Uppland IV, sid. 499. Det säges, att klockan gjutits 1559 för en kyrka vid Ishavets kust i distriktet Obdorsk i guvernementet Tobolsk. På klockan står emellertid ingenting om Obdorsk och Tobolsk, så mycket mindre som Tobolsk först anlades 1587, sedan Jermak några år tidigare erövrat Västsibirien. Klockan har gjutits för en kyrka i Gdovområdet och förmodligen i staden Pskov. Jfr härom ytterligare i »Det stora Svitjod».

T. J. Arne

OM FÖRVARING AV BLYHALTIGA METALLFÖREMÅL I SKÅP EL. DYLA AV EK.

I den av Department of Scientific and Industrial Research publicerade Bulletin No. 5 (London 1921): The cleaning and restoration of museum exhibits; Reports upon investigations conducted at British Museum, återfinnes följande.

» — — — it is more or less generally recognised that it is unwise to store medals and small objects of lead in cabinets of oak, but that cabinets of mahogany and various other woods are quite safe. This is probably due to traces of volatile acids given off from the oak, and to which it owes its peculiar smell. No experiments to test this directly have been made with various woods, but experiments made with traces of acetic acid and lead acetate upon metallic lead in an atmosphere charged with carbonic acid and moisture are all in favour of the above explanation being correct.»

Riktigheten av ovanstående har på ett slående sätt bevisats vid den konservering av ett antal medaljer ur Kungl. Myntkabinettets samlingar, som utförts i Statens historiska museums konserveringsanstalt. Medaljerna — enligt uppgift förfärdigade av tenn och angripna av tennpest — voro starkt angripna, i flera fall så starkt att risk syntes föreligga att